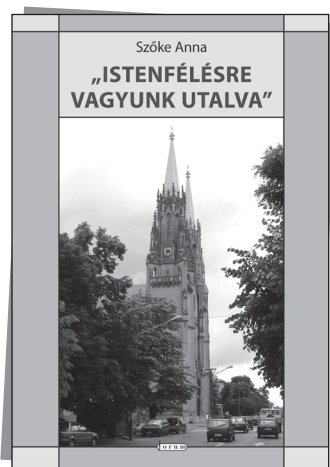


Cini Zoltán

ISTENFÉLÉSRE VANNAK UTALVA

*Left to Rely on the Fear of God*Szóke Anna: „*Istenfélésre vagyunk utalva.*” Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2010

A Forum Könyvkiadó gondozásában: Szóke Anna „*Istenfélésre vagyunk utalva*” című könyve a következő alcímmel jelent meg: Tanulmányok Dél-Bánát népéletéből. Az alcímben közölt, tájegységre vonatkozó meghatározás nem teljesen pontos. A szerző ugyanis ebben a mintegy kétszázötven oldalas könyvben a Dél-Bánátnál sokkal kisebb területet vesz górcső alá. Egészen pontosan a Versec környéki magyarok szokásait, kultúráját, anyanyelvükhöz való viszonyát stb. kívánja bemutatni. A szerzőnő ezen vállalkozása a mai napig egyedülálló, mivel a Versec környéki magyarok által is lakott falvak sohasem voltak az etnológusok kedvelt célállomásai. Míg az Al-Duna mentén található csángó települések: Székelykeve, Sándoregyháza, Hertelendyfalva, vagy a legnépesebb bánáti református közösség, Torontálvásárhely (Debellács, Debejacsa), valamint a Zichyfalva szomszédságában található, magyar lakosságú falu, Ürményháza már régóta a kutatások helyszínéül szolgáltak/ szolgálnak, addig a Versec környéki települések: Fejértelep (Šušara), Nagyszerezd (Veliko Središte), Temeskutas (Gudurica), Temesvajkóc (Vlajkovac), Udvarszállás (Dobričevo) és Versecvát (Vatin) mindezekig nem képezték egy jelentősebb kutatás tárgyát sem. Szóke Anna nevéhez fűződik az új terminológia néprajzi berkekbe történő beiktatása is: a Dél-Bánát keleti részén élő magyarokat a „Versec környéki magyarság” megnevezéssel illeti. Egyértelműen szükséges ennek az új terminológiának a bevezetése, ugyanis ha a néprajzkutató Dél-Bánatról, vagy dél-bánáti magyarságról beszél, akkor sohasem – vagy csak nagyon ritkán – gondol a Versec környékén élő, mintegy háromezer főnyi magyarságra, inkább az imént említett, nagyobb lakosságszámú al-dunai stb. települések jutnak az eszébe. A Versec környéki magyarok számának alakulása erősen csökkenő tendenciát mutat. Szavak helyett beszéljenek inkább a számok:



A helység neve	Lakosok száma 1991-ben	Ebből magyar 1991-ben	%	Lakosok száma 2002-ben	Ebből magyar 2002-ben	%
Fejértelep	472	312	66,1	376	241	64,1
Nagyszered	1584	140	8,8	1340	99	7,4
Temeskutas	1338	53	4,0	1267	44	3,5
Temesvajkóc	1328	267	20,1	1176	182	15,5
Udvarszállás	265	231	87,2	226	200	88,5
Versecvát	316	99	31,3	250	67	26,8
Versec	36885	2125	5,8	36623	1800	4,9
Más települések	39747	537	1,4	33466	445	1,3
Versec és környéke összesen	81935	3764	4,6	74724	3078	4,1

A kötet a szerző előszavával indít, melyben beszél a témaválasztásról és a kutatás módszertanáról. A Vajdasági Magyar Kalendárium 1998. évi kiadványában pontos statisztikai adatokat közölt Vajdaság településeinek demográfiai összetételéről. A szerző, ekkor – a kiadvány lapozgatása során – szembesült először azzal a ténnyel, hogy a Versec környéki falvak némelyikében magyarok is élnek. Ekkor határozta el, hogy felkeresi az ott élőket, s kutatómunkába kezd. A gyűjtőmunka elsődleges célja az volt, hogy az ottaniak hitével és vallásával kapcsolatos szokásait abban az állapotban tárja fel és írja le, ahogy ezt a 21. század legelején találta. Így szinkrón jellegű leírást alkalmaz. „A kutatópontok kiválasztásakor csak az a szempont vezérelt, hogy a Versec környéki magyarlakta falvak mindegyike képviselve legyen.” (SZŐKE 2010:5) Szőke Anna leszögezi, hogy az itteni magyarság a tömbmagyarságtól távol és elszigetelten él, így az előbbiekkal semmilyen kapcsolatot nem ápol. A zárt, falusi környezetben élők kezdetben tartózkodóak voltak vele szemben, csak idővel fogadták be őt maguk közé. A gyűjtőmunkát 2000 és 2005 között végezte, s azt a következtetést vonta le, hogy a Versec környéki magyarok kultúrája főbb vonásaiban az egyetemes magyar műveltséghez tartozik, etnikai jegyeikhez erősen kötődnek. Ugyanakkor a magyar nyelv ismerete már nem sorolható etnikai jellemzőik közé. Az idősek anyanyelvi szinten beszélik a magyart, a középkorostálynál szemilíngvizmus figyelhető meg, a fiatalabbak pedig a szerb nyelvet részesítik előnyben. Dél-Bánát keleti részén megszűnt a magyar nyelvű oktatás és minden magyar intézmény. Ma kizárólag csak a katolikus és a református egyház szorgalmazza, hogy hitükben, kultúrájukban és nyelvükben is megmaradjanak. A szerző így joggal

választotta munkája gyümölcsének az „Istenfélésre vagyunk utalva” címet. A Versec környéki magyarok elszigeteltségük miatt keveset tudnak a Bácskában élő magyarságról, de róluk mi még kevesebbet tudunk, így az idegenből érkező számára az ottani magyarság pusztá léte is a döbbenet erejével hat. „Fennmaradásuk kis létszámuk ellenére a mai napig csodával határos.” (SZŐKE 2010:6)

Az előszót követően a Bánság telepítésének a történetéről olvashatunk. A Bánság–Bánát területén ma három ország osztozik: Szerbia a nyugati, Románia a keleti, Magyarország pedig a legészakibb csücskét birtokolja. „A Bánság a Kárpát-medence, de talán a világ legtarkább etnikai területe.” (SZŐKE 2010:15) Ennek a területnek a lakossága sokat köszönhet gróf Mercy Claudius Florimundnak, aki tábornok, katonai parancsnok, valamint a Bánság kormányzója is volt a 18. század elején. Szorgalmazta a mocsaras vidékek lecsapolását, aminek köszönhetően helyet biztosított a Tisza – Maros – Duna háromszögben letelepedni kívánkozóknak. I. Ferenc uralkodásának idején németek és szerbek mellett magyarok és szlovákok is érkeztek erre a vidékre, Fehértemplom környékére, az Al-Duna ma Romániához tartozó részén pedig evangélikus csehek is letelepedtek. Ekkor jött létre többek között a Krassó–Szörény megyében ma is szinte kizárólag csehek által lakott Dunaszentilona (Sfânta Elena), valamint az Udvarszállás közelében elterülő Csehfalva (Češko Selo) és Körtéd (Kruščica) is. Nagyszereiden pedig a magyar és a német lakosság mellé települtek le, felduzzasztva így a település lakosságát. Az evangélikus cseheket pémeknek nevezték, akiknek a nagyszeredi templomát még ma is mindenki a pémek templomaként emlegeti. Ami a magyarságot illeti, a többi nemzethez viszonyítva valamivel később s kisebb létszámban telepedett meg ezen a környéken. Számuk és arányuk 1910-ben érte el a maximumot, Nagyszereiden pl. ekkor arányuk megközelítette a 40%-ot, Versecen pedig 4890-en vallották magukat magyar anyanyelvűnek, ami akkor az összlakosság 14%-át jelentette. „Pontos eredetük feltáratlan, csak szokásaikból következtethetünk palóc származásukra.” (SZŐKE 2010:14) Amikor a szerző Temesvajkóccal részletesebben foglalkozik, akkor konkrétabb meghatározást közöl: A temesvajkóciak szokásvilága az Ung vidék szokásvilágához hasonlítható. Kirajzásuk elsődleges helyszínül pedig a ma Szlovákiához tartozó Matyócvajkócot nevezi meg.

A Bánság lakossága egyre inkább homogenizálódik. A csehek, magyarok, románok és szlovákok száma egyaránt csökkenő tendenciát mutat, a német lakosság pedig gyakorlatilag teljesen eltűnt erről a vidékről a második világégés után. Ugyanakkor helyükre nagy számban érkeztek macedónok és szlovénok is. A többségi nemzet száma sem gyarapszik, ugyanakkor nem csökken, így százalékos arányuk minden népszámlálás alkalmával magasabb.

A telepítéstörténet mellett beszámol a Csanádi Egyházmegye történetéről, majd felsorolja a Nagybecskereki Egyházmegye katolikus és a Bánáti Egyházmegye református gyülekezeteit.

A vizsgált települések történetét külön egységben reprezentálja. Mindegyik falunak és Versec városának is külön fejezetet szentel. Általánosságban elmondható, hogy mindenütt közöl népszámlálási adatokat, ír a közösség létrejöttének körülményeiről, múltjáról és jelenlegi életéről is. Felvázolja a magyarhoz mint anyanyelvhez való viszonyukat, de ezzel részletesebben a *Nyelvi határvonák* című egységben foglalkozik. Udvarszállásról mint „etnikai unikumról” beszél, ahol még ma is szinte mindenki magyar, és beszél is magyarul. Fejértelepen – magyar többsége ellenére – identitászavar van kialakulóban, 2002-ben megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Temesvajkócon még élnek magyarul beszélő emberek, Nagyszereden, Temeskutason és Versecvátton pedig olyan magyar emberek laknak, akik napjainkra elfelejtették anyanyelvüket, de szokásaikat még őrzik, s vállalják magyar nemzetiségüket. Versec városában is igen szomorú a helyzet: az 1800 magát magyarnak valló személy közül, talán három-négyszázan beszélnek a nyelvet, többnyire idős személyek. Versecvátton még 1930-ban, Nagyszereden 1955-ben, Versec városában pedig 1990-ben szűnt meg a magyar nyelvű oktatás. Így földrajzi és társadalmi helyzetük napjainkban „...nem teszi lehetővé a nemzeti hovatartozás megélését... mert a más kultúrájú többségi közegben megszűnt az intézményes nemzeti kultúra rendszeres és nyilvános megélése”. (SZÓKE 2010:32) Ugyanakkor különös figyelmet érdemel, hogy az utóbbi tizenöt évben több katolikus templom is épült ezen a környéken. Fejértelepen 1994-ben szentelték fel a templomot Szent László tiszteletére, az 1996-ban befejezett temesvajkói templom védőszentje Árpádházi Szent Margit, az udvarszállásiak pedig 2004-ben fejezték be templomukat, melynek búcsúját minden év szeptember 8-án, Kisboldogasszony napján ünneplik. Ha anyanyelvük nem is, de vallásuk mindenhol megkülönbözteti őket a többségi nemzetől. A templomokban szinte mindegyik településen magyarul prédikál a pap, így levonható az a következtetés, hogy a Versec környékiek intézményes keretek között kizárólag az egyházban tudnak még ma is anyanyelvükön érintkezni.

Hogy milyen jelentős szerepet tölt be az ottaniak életében a vallás, azt az is jelzi, hogy a szerző külön egységet szentel a valláshoz fűződő szokásoknak, s *A vallásgyakorlás formái* cím alatt összegzi ezeket. Az istentisztelet formái közül a szárazmiséket emelem ki, melyeket azért neveznek száraznak, mert pap nélkül mutatják be őket. Az ilyen misékre azért van szükség, mert nincs minden településen helyben lakó plébános, így gyakran csak havonta van lehetőség szentmisét tartani. Annak a személynek, aki felolvassa az evangéliumot, határozott kiállású egyénnek kell lennie, valamint kötelezően tudnia kell magyarul olvasni. Fejértelepen és Nagyszereden rendszeresen, Versecvátton pedig nem minden vasárnapi rendszerességgel kerül sor szárazmisére. Temesvajkócon elhalt a szárazmise szokása, Udvarszálláson pedig azért nincs gyakorlatban, mert a fehértemplomi plébános minden vasárnap átutazik a faluba szentmisét bemutatni.

Szőke Anna értekezik még az ájtatosságokról, elsőáldozásról és bér mátkozásról, valamint a templombúcsúkról is. A kudrici tető (Gudurički vrh, Kutasi tető) közelében található kápolna búcsújáró hely, ahova minden év szeptemberében nagy számú hívő zarándokol el Vajdaság egész területéről. A versecváti búcsúról pedig azt tudjuk meg, hogy az ünnep profán részét a más etnikumúak is ünneplik, így ma már sokkal inkább faluünnepnek számít, semmint a katolikusok vallási jelképének. „A vallási tartalom rejtett dimenziót nyer, a templomon kívül már senki sem beszél róla.” (SZŐKE 2010:92)

A szabadtéri szakrális emlékek – ezek elsősorban keresztek – szinte minden településen megtalálhatók. A felállításukról, valamint a hozzájuk fűződő legendákról és babonákról is olvashatunk. Bemutatást nyernek még a szerző adatközlőinek a birtokában lévő szentképek, imakönyvek és a vallási tartalommal ellátott falvédők is. Az imakönyvekbe a család életében legfontosabb eseményeket is feljegyezték. A falvédőkön elsősorban a *Házi áldás* szövege szerepel, de Versecváton egy, a Lourdes-i Szűz Máriához való fohászzkodás képi megjelenítésére is rábukkant. A vallással kapcsolatos tárgyi megjelenítés igen gazdag, gyakran százéves múltra tekint vissza. Ugyanakkor Szőke Anna azt is megjegyzi, hogy egy-egy lakásban a szentképekkel gyakran ikonok is párosulnak, s ez az asszimiláció folyamatára utal.

A szerző a *Jeles napok – Halványuló népszokások* címet viselő egységben azokat a szokásokat jegyzi le, amelyek az év egyes jeles napjaihoz köthetők. A legnagyobb ünnepeket leszámítva, a tömbmagyarság mára már elfelejtette az ezekhez a napokhoz fűződő szokásokat, a Versec környéki magyarság körében viszont még mindig ápolják és évről évre föllevenítik a hozzájuk kötődő rítusokat: „...a hagyományos népi kultúra elemei túléltek az anyanyelv elvesztését.” (SZŐKE 2010:117) Húsvét alkalmával az udvarszállási férfiak a Karas folyóban elvégzik a nagypénteki rituális mosdást, a nagyszeredi asszonyok ilyenkor pedig kenyeret sütnek, mert úgy tartják, hogy Jézus a friss kenyér illatára támadt fel. A májusfaállítás még mindig divatban van Udvarszálláson. Az ottani fiúk állítják fel a lányos házak előtt, a legnagyobb titokban. A májusfaállítás nem az udvarlás szimbóluma, hanem figyelmesség, kedvesség a fiúk részéről, valamint kitűnő alkalom a szórakozásra. Azt is megtudjuk, hogy pünkösdhétfőn a fiúk „kitáncolják” az általuk felállított fát, s ilyenkor nagy ünnepség van a faluban. A májusfa állítása kitűnő alkalmat ad a falusiaknak a szórakozásra, s talán ezért elevenítik fel mind a mai napig ezt a szokást. Olvashatunk még a karácsonyhoz fűződő szokásokról, az úrnap i sátorállításról, a Szent Antal, Szent Iván valamint Luca napjához fűződő szokásokról, és számos más, a Bácskában kevésbé ismert alkalmakról. A szerző szinte minden egységben megörökít olyan tárgyakat, eseményeket, eseményekhez fűződő szokásokat stb., amelyeket a magyarok a szerbektől kölcsönöztek, s tettek magukévá. A ház védőszentünnepe példá-

ul Versecváton jelentős ünnep. Az ottani magyarok, ha szerbektől vásárolnak házat, megöröklik a ház védőszentjét. Az adatközlők szerint félelemből viszik tovább ezt a szokást, mert tartanak attól, hogy ha a védőszentnek nem adják meg a kellő tiszteletet, átok száll a házra. Versecváton tehát a háznak és nem a családnak van védőszentje, eltérően a bácskai szerbek szokásaitól.

A könyv utolsóelőtti egysége a *Nyelvi határzónák* címet viseli, s a magyar nyelv helyzetéről, állapotáról, valamint a Versec környéki magyarok nemzeti identitásáról szól. A szerző megállapítja, hogy „...lényegesen többen vannak azok a személyek, akik magyarnak vallják nemzetiségüket, mint ahányan beszélnek a magyar nyelvet, és anyanyelvüket már nem tekintik értéknek”. (SZŐKE 2010:147) Mivel az általuk lakott vidéken nem lehetett a magyar nyelvvel érvényesülni, úgy gondolták, hogy könnyebben be tudnak majd illeszkedni a társadalomba, ha szerb tannyelvű iskolába járatják gyermekeiket. Ezekben az iskolákban pedig a szerb kultúrával és történelemmel ismerkedtek meg. „Megtanulták és elfogadták azt a tanítást, mely szerint a magyarok csak hódítók voltak ezen a területen, és leigázták az őshonos szerbeket.” (SZŐKE 2010:148) Nemzet tudatuk először csak megingott, napjainkban pedig már nem is foglalkoznak nemzeti hovatartozásukkal. Szőke Anna megkérdezte az adatközlőktől, hogy büszkék-e magyar származásukra. Az egyik nagyszeredi interjúalany sokatmondóan válaszolt: „Nem tudom. Én magyar vagyok, de arra itt különösebben nem kíváncsi senki.” (SZŐKE 2010:149)

Ebben az egységben kap helyet a fonetikai jellegzetességek ismertetése is. Megtudjuk, hogy a magánhangzókat a magyar nyelvhasználattól eltérően, rövidebben ejtik ki, ez pedig idegenszerűséget kölcsönöz beszédüknek. Gyakran feloldják a mássalhangzó-torlódásokat, vagy a hosszú mássalhangzókat röviden ejtik. A magyar nyelv akkor oldja fel a mássalhangzó-torlódást, ha szeretné egyszerűbbé tenni a szó kiejtését. A szerb nyelv – a szláv nyelvekhez hasonlóan – köztudomásúan gyakran él a mássalhangzó-torlódással, ezen szavak kiejtése nem jelent gondot számára. Ebből kifolyólag nehezen magyarázható, hogy a szerb nyelv erőteljes hatása ellenére miért töltik ki magánhangzókkal a mássalhangzók közötti teret.

Az utolsó egységben a szerző az emberélet fordulóit veszi sorra. A keresztelessel kapcsolatban elsősorban a keresztszülőség komaságát vizsgálja. A keresztszülőket kizárólag a barátok közül választják ki. Az apa ifjúkori barátai élveznek elsőbbséget. A Bácskában általánosan elfogadott, hogy a keresztszülők a vérrokonok soraiból kerülnek ki. A fejrtelepi és udvarszállási névadást is megvizsgálja. 1900 és 1980 között az ősi magyar nevek élveztek elsőbbséget, ma inkább semleges írásmódú keresztnévet választanak.

A kereszteleési szokások ecsetelése után a lakodalmi szokások kerülnek terítékre. A környéken már csak nagyon ritkán kerül magyarok közötti házasság-

kötésre sor. A náprajzkutató viszont abban a szerencsés helyzetben volt, hogy gyűjtésének ideje alatt egy temesvajkóci fiú és egy fejrtelepi lány eljegyzését, házasságkötését és az azt követő mulatozást követhette nyomon. „...a lakodalom egyes elemei azok, amelyek hosszú életűek, s amelyek az átöröklődés hagyományait a legtovább megőrzik”. (SZŐKE 2010:167) Szőke Anna igen részletesen elemzi a lakodalmakra jellemző szokásokat. Szól az udvarlás időszakáról, az eljegyzésről, az eljegyzési vacsoráról, a jegyajándékokról, a vendéghívogatósról, a nyoszolyólányok feladatairól, valamint a házasságkötés napjának eseményeit részletesen elemzi. Lakodalmi versszövegeket, vőfélyverseket közöl és elemez, érdekességként pedig az udvarszállási menyasszony-pörkölés szokását részleteiben is megosztja az olvasóval.

A temetési szokásaikat a temetők bemutatásával egészíti ki. A halállal és a temetéssel kapcsolatos szokáscselekvések megőrzéséhez sokkal erőteljesebben ragaszkodnak, mint a bácskai magyarok. „A göröngydobás, a szoba átmeszelése, a szemfödélből egy darab kivágása, a bútorok helyének megváltoztatása, a pénzdobálás, a küszöb feletti háromszori megemelés azok közé a rituális cselekvések közé tartozik, amelyeknek már nem ismerik az eredetét, sem azokat a mágikus képzeteket nem őrzik, amelyek ezeket éltették.” (SZŐKE 2010:196) Annak ellenére, hogy a rítusok eredetét már nem tudják megmagyarázni „...a közösség tagjai minden olyan rítust, szokást modellként követnek, amelynek az a célja, hogy az elhunyt társuktól való végleges távozást megkönnyítse, az örök életbe való átmenetet elősegítse”. (SZŐKE 2010: uo.) Megtudjuk, hogy a környéken egyáltalán nem jellemző a rátemetés jelensége. Nagyszereden a múlt század fordulóján, 1900 tájkán még a temető egy teljes sorát birtokolta egy-egy család. A temetőket minden vizsgált településen szemügyre veszi. Régi és újabb, katolikus és evangélikus sírokról, kőkeresztekről közöl fényképes illusztrációt. Foglalkozik a sírfeliratokkal is. Megállapítja, hogy Nagyszereden és Verseceváton ismeretlenek az elhunyt nevének és az évszámokon kívüli feliratok, másutt az elhunyt személyiségét méltató sírversek is előfordulnak. A temetők többnyire közösek, a katolikusok és a pravoszlávok egyaránt használják őket. Az elkülönülést azonban mindenütt jelzik valamilyen módon.

Az ötévnyi gyűjtőmunka gondos feldolgozása időigényes folyamatot vett igénybe, s az olvasó ennek a jelentős vállalkozásnak az eredményét tartja a kezében. Szőke Anna a Versece környéki magyarság népeletének első szakavatott ismerője lett. A könyvre jellemző a teljességre való törekvés, s az adatközlőknek köszönhetően – akiknek névsorát hiányolom – igen színes képet nyújt az ottani szórványmagyarság szokásairól. A könyv gazdag fényképes illusztrációkban, sajnos ezek – a fedőlapot leszámítva – nem színesek, így esztétikai hiányérzetet keltenek az olvasóban. A szerző igyekezett megörökíteni mindent, amit ott látott, s leírni mindent, amit ott hallott, mert tisztában volt vele, hogy egy

olyan közösségben gyűjtött, amelynek megmaradása csak évek kérdése. A szerző tájékozottságát dicséri, hogy gyakran párhuzamba állítja a Versec környékiek szokásait a bácskaiakkal. Az összehasonlítás pedig mindig arra hivatott, hogy bemutassa a különbségeket, ezáltal sikerül még inkább felkeltenie a kutatás tárgy iránti olvasói érdeklődést. Ugyanakkor képtelen hitelesen leírni, hogy az ottani magyarság valójában milyen szinten is beszéli a magyar nyelvet. Elhisszük neki, hogy az idősebb nemzedékek még anyanyelvi szinten beszélnek a magyart, a fiatalabbak pedig inkább szerb nyelven érintkeznek egymással, a különböző helyeken elejtett, a nyelv állapotára vonatkozó megállapításai viszont konfúziót okoznak a laikus olvasóban. A 149. oldalon tűnik elénk a következő megállapítás: „A magyar nyelv mint etnikai identitásuk meghatározó jegye Vatinban és Nagyszereden már nem tartozik a magyar etnikai sajátosságok közé.” Az idézett mondat után az adatközlőknek a magyar nyelvhez való kötődéséről tett nyilatkozatait közli. Az első – versecvái – adatközlőtől idézett mondatnál ott áll a zárójeles megjegyzés, miszerint az idézett mondatok szerbül hangzottak el. Ugyanakkor a nagyszerediektől és a temesvajkóciaktól hallott, ebben a kérdéskörben tett nyilatkozataikat fonetikus átírásban rögzíti, melyek ö-zést, hangkiesést s más nyelvjárási elemeket tartalmaznak. Ebből pedig az következik, hogy a szerző az interjúalanyokkal – a nagyszerediekkal is – magyarul beszélgetett. Ebben az esetben viszont nem érvényes az a megállapítás, hogy a nagyszerediek körében a magyar nyelv ismerete már nem tartozik a magyar etnikai sajátosságok közé. Ha pedig még azt is figyelembe vesszük, hogy a szerzői közlés szerint 2004-ben Nagyszeredről két vegyesházasságból származó kislány is részesült az elsőáldozás szentségében, s a vegyes házasság ellenére tört magyarsággal bár, de mindketten beszélték a magyar nyelvet (SZŐKE 2010:82), az etnicitásra tett többszöri megállapítások a hitelüket veszítik. Az pedig a zavar eluralkodását idézi elő, amikor megtudjuk, hogy Nagyszereden szerbül anyakönyveztek a neveket, de családon belül a magyar névváltozatot használják. (SZŐKE 2010:161). Nem célozom Szőke Anna meghatározásainak a kétségbevonása, mindenestre egyértelmű, hogy a nyelvhasználatra vonatkozó megállapításai ellentmondásokat szülnek, s az olvasó nem tudja egyértelműen leszűrni, hogy a nyelv állapotára tett melyik konstataciót tegye a magáévá.

A könyv megjelenése és a gyűjtés befejezése között eltelt öt év. Annak a tudatában, hogy a szerző egy elöregedő, asszimilálódásnak indult közösség népéletét választotta kötetének a tárgyául, előfordulhat, hogy ma már nem lelnék fel sértetlenül azt a szokásvilágot, melyet öt-tíz évvel ezelőtt a Dél-Bánát keleti végében élő magyarok körében sikerült archiválnia. A szerzőnek a magyar néprajzkutatás egyik nagy adósságát sikerült törlesztenie.